

tivus definitivus). Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται, ὅτι ἢ ὡς ὑποπτος θεωρηθεῖσα¹ φράσις: *ραφῆς συμβολῆν κείται καλῶς καὶ σημαίνει: συμβολῆν κατὰ ραφήν, ἢ ἐν εἵδει ραφῆς.*

Z. 69: «Τὸ δὲ ἄκναπτον ἱμάτιον ὄρεινόν οἱ μέσοι κωμικοί, ὡσπερ εἰργασμένον τὸ ἐγναμμένον».

Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ Bekker, ὁ δὲ Et. Bethe προσέθεσε (μετὰ τὸ ὡσπερ) ἐκ τοῦ κώδικος A τὴν φράσιν: *ἐν ὄρει², ἣτις ὅμως ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς περιττεῦον ἐκ τῆς ὅσας παρασημείωμα.* Ὁ νοῦς τοῦ χωρίου δὲν δύναται, νομίζω, παρὰ νὰ εἶναι ἀπλούςτατα ὁ ἐξῆς: Οἱ κωμικοὶ ἀποκαλοῦν τὸ ἄκναπτον ἱμάτιον ὄρεινόν (δηλ. βουνήσιο, ἄγριο, φυσικόν) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐγναμμένον, διότι τὸ ἐγναμμένον εἶναι ὡσπερ εἰργασμένον (δηλ. σὰν δουλεμένο, ἡμερο, τεχνικόν). Ὁ νοῦς δὲ αὐτὸς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ τὴν προσθήκην τοῦ: γὰρ εἰς τὸ κείμενον, ἣτοι διορθώσω τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς: «Τὸ δὲ ἄκναπτον ἱμάτιον ὄρεινόν οἱ μέσοι κωμικοί, ὡσπερ <γὰρ> εἰργασμένον τὸ ἐγναμμένον». Εὐκόλον δ' ἦτο νὰ παραλειφθῆ κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τὸ γὰρ, ἔνεκα τοῦ τελικοῦ ρ τοῦ: ὡσπερ καὶ τοῦ μεθεπομένου ργ τοῦ: εἰργασμένον.

R É S U M É

L'auteur montre que le «Onomasticon» de Pollux est un recueil terminologique, et il suppose que certains éclaircissements ou justifications rencontrées dans les introductions qui précèdent les livres du recueils soient des reponses du précepteur Pollux à des remarques ou reproches faites par son élève, le prince imperial Commode. Ensuite, l'auteur montre que le passage: B. 37 est bien sain, et le passage: Z. 69 doit être corrigé comme il suit: «τὸ δὲ ἄκναπτον ἱμάτιον ὄρεινόν οἱ μέσοι κωμικοί, ὡσπερ <γὰρ> εἰργασμένον τὸ ἐγναμμένον».

N. ΒΕΗ καὶ Ι. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ.— *Τὸ σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινλή Φεραίου καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἔργου τούτου*.*

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΠΡΟΣΕΔΡΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ.— Ποῖος ὁ ὄμφακίας ἢ ὄμφακίτης οἶνος, ὑπὸ Βάσου Δ. Κριμπᾶ.

Μεταξὺ τῶν ὑπερτρικοσίων ὀνομασιῶν, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιότεροι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας διὰ τοὺς οἶνους τῶν ἀπαντοῦν καὶ αἱ ὀνομασίαι:

¹ Ὁ X. Χαριτωνίδης (Ἀθηνᾶς 34,85) διορθώνει: *ραφήν ἢ συμβολήν.*

² Ὁθεν ὁ Χαριτωνίδης (Ἀθηνᾶς 34, 99) διορθώνει: *ὡς τὸ ἐν ὄρει εἰργασμένον οὐκ ἐγναμμένον.*

* Ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1949 εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Ἰω. Θωμοπούλου, εἰς σχῆμα 8ον καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: L'original de l'École des Amants délicats de Rhigas Velenstinlis.

Ἰομφάκινος οἶνος (264 πάπυρος P. P. Florent. 140).

Ἰομφακίτης οἶνος (παρὰ Διοσκορίδῃ 5,6,14 καὶ Κασσιανῷ Βάσσῳ 8,11).

Ἰομφακίτης καὶ ὀμφακομελίτης (παρὰ Παύλῳ Αἰγινήτῃ (κεφ. 195 βιβλ. 3).

Ἰομφακίας (Ἀθην. 1,26,δ). Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα ποῖον οἶνον ἐχαρακτήριζον οὕτως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου ἀπαντᾷ ἡ λέξις «Ἰομφάκινος». Οὕτω λέγει ὁ Διοσκορίδης : (1,30) «ἐλαιον ὠμοτριβὲς ὃ καὶ ὀμφάκινον». Καὶ χαρακτηρίζει ὡς τοιοῦτον τὸ ἐκθλιβόμενον ἐλαιον ἐξ ἐλαίων, εὐρισκομένων μόλις εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠριμάσεως, ὅπερ κοινῶς σήμερον καλεῖται «ἀγουρέλαιον». Τούτου τὴν παρασκευὴν ὡς ἐξῆς περιγράφει ὁ Ἀπουλήσιος (παρὰ Κασσ. Βάσσῳ 9, 19,1) «ὅταν οὖν τὰς ἐλαίας ἀρχομένας περκάζειν ἴδῃς κέλευε... συλλέγειν».

Τελικῶς ἡ λέξις ὀμφακίας ἐσήμανε τι τὸ πρόωρον. Τῆς σημασίας δὲ ταύτης δὲν ἀφίσταται καὶ ὁ γνωστὸς μονόλογος τῆς παροιμιώδους ἀλώπεκος τοῦ Αἰσώπου περὶ τῶν σταφυλῶν «ὀμφακές εἰσιν». Εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς σημασίας καὶ ἡ φράσις τοῦ Λουκιανοῦ «Ἰομφακίας νεκροὺς ἄγεις» ἣτις ἐννοεῖ τὰ πρόωρα θανόντα παιδιὰ, ὅπως σήμερον ἡ λέξις «λιάτικο» παραφθορὰ τῆς λέξεως «Ἰουλιάτικον» σημαίνει ἐν Κρήτῃ τι τὸ πρόωρον (λιάτικα κεράσια). Λέγουν ἀκόμη ἐν Κρήτῃ : Λιάτικα παιδιὰ (τὰ πρόωρα ἐμφανίζοντα μύστακα).

Ἰο Ἀθήναιος ἀναγράφει (Α,26,ε ἐξ.) ὅτι ὁ Γαληνὸς διέκρινε δύο εἶδη ἀλβανοῦ οἴνου (παραγομένου δηλαδὴ ἐξ ἀμπέλων τῆς περιοχῆς τῶν ὀρέων Albanii ἐν Ἰταλίᾳ)· «ὃ μὲν γλυκάζων, ὃ δ' ὀμφακίτης. Ἀμφότεροι δὲ ἀπὸ πεντεκαίδεκα ἐτῶν ἀκμάζουσι» καὶ ὅτι «ὁ Βυξεντῖνος ἐμπερῶς ἔχει τῷ Ἀλβανῷ τῷ ὀμφακίᾳ ἐστὶ δὲ δυνάμει καὶ εὐστόμαχος».

Ἰο Κασσιανὸς Βάσσος (8,11) γράφει : «Οὗτος ὁ οἶνος εὐστόμαχος, παραλυτικοῖς, ναρκῶσι, τρέμουσι, σκοτωματικοῖς, νεφριτικοῖς, στροφουμένοις καὶ πρὸς τὰς λοιμώδεις νόσους ἐπιτήδειος».

Πρὸς παρασκευὴν καλοῦ οἴνου ὁ Λεοντῖνος (παρὰ Κασσιανῷ Βάσσῳ 5,47) συνιστᾷ : «χρὴ πάσας τὰς ὀμφακίζούσας σταφυλάς, ἢ ἄλλως πως διαφθαρείσας ἀποχωρίζειν τοῦ λοιποῦ καρποῦ καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν γλεῦκος θεραπεύειν οὕτως». Ἀντιθέτως ὁ Φαινίας ὁ Ἐφέσιος (παρ' Ἀθηναίῳ 1,32,α) λέγει : «τὰς ὀμφακώδεις συμπατήσαντες ἀπέθεντο καὶ ἀνθοσμίας ἐγένετο». Ἰο δὲ Ἀπουλήσιος (παρὰ Κασσ. Βάσσῳ 6,11,2) λέγει : «Τὰ γὰρ φύλλα συντριβόμενα ταῖς σταφυλαῖς στυφότερον τὸν οἶνον ἀπεργάζεται καὶ εὐφθαρτον. Ἐκ δὲ τῶν ὀμφάκων καὶ τῶν ξηρῶν μεγίστη γίνεται βλάβη». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Ἀρχαῖοι.

Ἄλλὰ καὶ εἰς σύγχρονα καὶ εἰς παλαιότερα συγγράμματα διατυποῦται ἡ γνώμη ὅτι ὁ ὀμφακίας ἢ ὀμφακίτης οἶνος προήρχετο ἐξ ἀώρων σταφυλῶν καὶ ἦτο οἶνος πικρὸς, ὄξινος, ἀντίθετος τοῦ γλυκάζοντος. Ἰσως τοῦτο νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γραφέν

ὑπὸ Αἰσχύλου (Ἄγαμν. 970) «ὅταν δὲ τεύχη Ζεὺς ἀπ' ὄμφακος πικρᾶς οἶνον, τότε ἤδη ψυχὸς ἐν δόμοις πέλει» ἢ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν γνώμην τοῦ Διοσκοριδίου, ὅστις ὡς ἐξῆς περιγράφει (Κεφ. ιβ') τὴν τοῦ ὄμφακίτου παρασκευὴν: «ὁ δὲ καλούμενος ὄμφακίτης σκευάζεται ἰδίως ἐν Λέσβῳ, θειλοπεδευομένης μήπω κατὰ πάντα πεπέρου τῆς σταφυλῆς οὔσης, ἔτι δὲ ὀξίζούσης, ἐπὶ ἡμέρας γ' ἢ δ' ἕως ἂν ρυσωθῶσιν οἱ βότρυες, καὶ μετὰ τὸ ἐκθλιβῆναι ἠλιάζεται ἐν κεραμεοῖς ὁ οἶνος. Στυπτικὴν δὲ ἔχει τὴν δύναμιν καὶ εὐστόμαχον ἀρμόζουσαν τοῖς δυσπεπτοῦσι καὶ ἐκλελυμένοις τὸν στόμαχον καὶ κισσώδεσι καὶ εἰλεώδεσι· δοκεῖ δὲ καὶ λοιμικαῖς διαθέσεσι βοηθεῖν καταρροφούμενος· χρήζουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι οἶνοι ἐτῶν πλείονων· ἄλλως γὰρ οὐκ εἰσι πότιμοι».

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ὀνομασιῶν «Ὀμφάκιος, ὄμφακίτης, ὄμφακίνος κτλ.» ἀπαντᾷ ἐπίσης παρὰ Διοσκορίδην (5,5) καὶ ἡ λέξις ὄμφακίον ὅπερ «ἔστι μὲν χυλὸς ὄμφακος ψιθίας (θασίας) σταφυλῆς μήπω περκαζούσης ἢ Ἀμινναίας· δεῖ δὲ πρὸ κυνὸς ἐκθλιβόντας τὸν χυλὸν ἠλιάζειν ἐν χαλκώματι ἐρυθρῷ ἐσκεπασμένῳ ὀθονίῳ, μέχρι οὗ συστραφῆ ὄλον, αἰεὶ τὸ περιπηγνύμενον μίσηγοντας τῷ ὑγρῷ· νύκτωρ δὲ αἶρειν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ὑπαιθρίου καλύουσι γὰρ αἱ δρόσοι τὴν σύστασιν αὐτοῦ».

Κατὰ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Διοσκοριδίου γραφέντα ἡ λέξις ὄμφαξ εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν ρᾶγα. Διὰ τοῦτο οὗτος καὶ γράφει «χυλὸς ὄμφακος ψιθίας (θασίας) σταφυλῆς μήπω περκαζούσης». Καὶ εἰς τὸ περὶ ὄμφακομέλιτος ἐπίσης γράφει (5,23): «λαβὼν ὄμφακος μήπω περκαζούσης», ἐξ ἄλλου ἢ κατ' αὐτὸν «κατὰ πάντα πέπειρος σταφυλῆ» ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὅ,τι σήμερον καλοῦμεν βιομηχανικὴν ὠριμότητα τῆς σταφυλῆς, περιεχούσης δηλαδὴ ὑπὲρ τὰ 200 γραμ. σακχάρου κατὰ χιλιόγραμμον. Ἐφ' ὅσον ὁ Διοσκορίδης συνιστᾷ διὰ τὴν παρασκευὴν ὄμφακίου τὴν συλλογὴν «ὄμφακίων σταφυλῆς μήπω περκαζούσης πρὸ κυνός», δηλαδὴ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Σειρίου, ἦτοι πρὸ τῶν κυνικῶν καυμάτων (πρὸ τῆς 22 Ἰουλίου), σημαίνει ὅτι διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ὄμφακίτου οἶνου ἡ συλλογὴ θὰ ἐγίνετο κατὰ ἢ μετὰ τὰ κυνικὰ καύματα: τὸ ἐνωρίτερον κατ' Αὐγούστον ὅτε αἱ σταφυλαὶ περιέχουν σάκχαρον. Ἡ περιεκτικότης εἰς σάκχαρον κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον δύναται ταχύτατα νὰ ἀνέλθῃ εἰς 200 γραμ. κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας πρὸ τοῦ τρυγητοῦ· κατὰ Σεπτέμβριον δύναται νὰ παρατηρηθῆ αὐξήσις κατὰ 5-10 γραμ. κατὰ λίτρον ἡμερησίως.

Συνεπῶς ὁ ὄμφακίτης οἶνος κατὰ Διοσκορίδην ἦτο οἶνος φαρμακευτικός, ἔχων μέγαν οἰνοπνευματικὸν τίτλον ἀλλὰ καὶ μεγάλην ὀξύτητα. Ἄν δεχθῶμεν τρυγητὸν κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου, ὅτε ἡ σταφυλὴ δὲν εἶναι ἐντελῶς ὠριμος, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περίπου 114 γραμ. σακχάρου καὶ 19,9 γραμ. ὀλικῆς ὀξύτητος (εἰς τρυγικὸν ὀξύ), εἰς μὴ συρρικνωθείσας σταφυλάς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγίνετο συρρικνώσις τῶν ραγῶν δι' ἐκθέσεως εἰς τὸν ἥλιον ὡς καὶ συμπύκνωσις τοῦ γλεύκουσ πάλιν διὰ τῆς ἠλιακῆς θερμότητος, ὁ οἶνος κατ' ἀνάγκην ἦτο πολὺ ὀξινὸς καὶ ἀλκοολοῦχος.

Κατωτέρω θέλομεν ἐξηγήσει, διατὶ οὗτος ἀπῆτει πολὺν χρόνον διὰ τὴν παλαιωσίν του.

Ὁ Σ. Τσιβανόπουλος εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ μεταγλωττισθὲν λεξικὸν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν Ἀρχαιοτήτων τοῦ William Smith (σ. 677) διατυπώνει τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἀναφερόμενον (R. R. 23) *uvae miscellas ad vinum praeliganeum, quod operarii bibant, ubi tempus erit, legito*, ἀφορᾷ εἰς τὸν ὀμφακίαν οἶνον. Τοῦτο θὰ ἦτο ἀληθές, ἂν διὰ τῆς λέξεως *miscella* ὑπενοεῖτο μίγμα σταφυλῶν. Ὁ Βάρρων ὅμως, μεταγενέστερος τοῦ Κάτωνος, διασαφηνίζει τὴν σημασίαν τῆς *miscella* γράφων (R. R. 1,54): *Uvae praecox, et miscella, quam vocant nigram, multo ante coquitur, quo prior legenda*. Ὡστε ἡ *miscella* ἦτο μαύρη καὶ πρῶϊμος σταφυλή, ἴσως κατωτέρας ποιότητος. Συνεπῶς ὁ οἶνος *vinum praeliganeum* δὲν ἦτο ὀμφακίας, ἀλλὰ «πρότερον συλλεγόμενος» ἀπὸ τοὺς λοιποὺς οἶνους, ἴσως εὐτελής ἢ ὑδαρῆστερος καὶ κατωτέρας ποιότητος· ἐφ' ᾧ καὶ προωρίζετο διὰ τοὺς ἐργάτας, κυρίως τοὺς τρυγητάς, ὅπως καὶ ὁ ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς ἀναφερόμενος οἶνος ὁ καλούμενος «θάμνα», ὅστις παρεσκευάζετο ἐκ στεμφύλων καὶ προωρίζετο ἐπίσης διὰ τὸ ἐργατικὸν προσωπικόν. Σημειωτέον ὅτι καὶ σήμερον παρατηροῦμεν μεγάλας διαφορὰς εἰς τὴν ὠρίμανσιν τῶν σταφυλῶν τῶν ποικιλιῶν. Τινὲς ὠριμάζουσι τὰς σταφυλάς των ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουλίου, ἄλλαι δέ, αἱ ὑψιμώτεραι, κατὰ Σεπτέμβριον-Ὀκτώβριον ὑπὸ τὸ ἐλληνικὸν κλίμα. Ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου τὸ κλίμα εἶναι θερμότερον, κατὰ τὴν ἐλληνικιστικὴν περίοδον, ὅτε ἀπαντᾷ ἡ ὀνομασία ὀμφακίαν οἶνος, ὁ τρυγητὸς ἐγίνετο ἐνωρίτερον. Κατὰ τὸν Michael Schnebel (*Landwirtschaft im Hellenistischen Ägypten, München 1925* σ. 285 κέξ.) ὁ τρυγητὸς, κατὰ τὴν Πτολεμαϊκὴν περίοδον, ἐγίνετο μεταξὺ μέσων τοῦ Ἰουλίου καὶ τῆς 19 Αὐγούστου, ἐνῶ κατὰ τὴν 3^{ην} μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐγίνετο, μετὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου μέχρι τῶν ἀρχῶν Σεπτεμβρίου. Κατὰ τὴν Clotildi Ricci (*La Coltura della Vite e la fabbricazione del vino nel Egitto Graeco-Romano Milano 1924*, σ. 49) ὁ τρυγητὸς ἐγίνετο ἀπὸ τὰ τέλη Ἰουλίου καὶ κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστον. Τὴν αὐτὴν γνώμην διατυπώνει καὶ ἡ Fernande Hartmann (*L'agriculture dans l'Ancienne Egypte, Hartman Paris, 1923* σ. 158-165).

Ἡ γνώμη ὅτι ὁ ὀμφακίτης ἢ ὀμφακίανος ἢ ὀμφακίας οἶνος προήρχετο ἐξ ἀώρων σταφυλῶν (πρβλ. Ἐρρ. Στεφάνου *Θησαυρὸν ἐν λ. ὀμφακίας ex = unvis immaturis et acerbis confectus*) δὲν δύναται νὰ εὐσταθήσῃ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Διοσκορίδης προκειμένου περὶ *ρητινίου* γράφει, ὅτι οὗτος «καὶ κατὰ τὰ ἔτη σκευάζεται. Πλεονάζει δ' ἐν Γαλατίᾳ, διὰ τὸ ἀποξύνεσθαι τὸν οἶνον ἀπεπάντου μενούσης τῆς σταφυλῆς διὰ τὸ φύχειν». Καὶ ἐν τούτοις τὸν ὄξινον τοῦτον οἶνον δὲν ἀποκαλεῖ ὀμφακίτην, διότι δὲν περιέχει ἴσως τὸ οἰνόπνευμα ὅπερ περιέχει ὁ κατ' αὐτὸν ὀμφακίτης. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ράξ κατὰ τὸ ποῦδες αὐτῆς στάδιον, καλουμένη μετέπειτα ὀμφαξ

ἡ ὀμφακώδης ράξ ἢ πικρὴ ὀμφαξ, κοινῶς «ἀγουρίδα», καὶ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ὀριμάσεως (ὅποτε περκαζοῦν αὐται, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι) δὲν περιέχει σάκχαρον, ἀλλὰ περιέχει, σὺν τοῖς ἄλλοις, μεγάλην ποσότητα ὀξέων, φθάνουσαν καὶ ὑπερβαίνουσαν μάλιστα τὰ 25 γραμ. κατὰ λίτρον (εἰς τρυγικὸν ὀξὺ ἐκπεφρασμένα). Τὰ ὀξέα ταῦτα εἶναι κυρίως τρυγικὸν ὀξὺ καὶ ὀλιγώτερον μηλικὸν ὀξὺ, ὅπερ ὡς ἀσταθῆς εἰς τὴν θερμότητα ἐξαφανίζεται ταχέως εἰς τὰς σταφυλὰς τῶν θερμῶν χωρῶν. Ὁ χυμὸς λοιπὸν ταύτης εἶναι λίαν ὀξίνος καὶ πικρός, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας πικρᾶς τινος οὐσίας. Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι συγγενὴς πρὸς τὰ φλοιοβαφένια καὶ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τοὺς βοστρύχους καὶ εἰς τὰ γίγαρτα, ὡς παρατηρήθη καὶ ἐμελετήθη ὑπὸ τῶν Girard et Lindet.

Ἀποκλείεται ἐπομένως ἡ ἐξ ἁώρων σταφυλῶν οἰνοποίησης, διότι τότε τὸ ποτὸν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀνομασθῇ οἶνος, ὡς μὴ περιέχον οἰνόπνευμα. Καὶ τώρα δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν εἰς τὴν φράσιν τοῦ Αἰσχύλου: «ὅταν δὲ τεύχη Ζεὺς ἀπ' ὀμφακος πικρᾶς οἶνον, τότε ἤδη ψῦχος ἐν δόμοις πέλει». Αὕτη εἶναι ποιητικὴ ἔκφρασις, τὴν ὁποῖαν ὁ νεώτερος ποιητὴς ἀείμνηστος Γρυπάρης, ὀρθῶς μετέφρασεν ὡς ἐξῆς, «κι' ὅταν γυαλίση ἀπ' τὴν ζιγὴ τὴν ἀγουρίδα κρασάτη ρῶγα, τότε πιά ἡ δροσιὰ γλυκειά ἔναι—σὰν κυβερνάει τὸ σπῆτι τοῦ ὀϊδίου ἀφέντης».

Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης ταύτης ἔρχεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Δημοκρίτου (παρὰ Κασσιανῶ Βάσσῳ 5, 43, 3) ἐκφερομένη γνώμη. «Τὸν δὲ οἶνον καλὸν καὶ δυνατόν ἔσσεσθαι τεκμαιρόμεθα, ἐὰν διὰ τοῦ ἔαρος ὄμβροι πλείους γένωνται. Τὸ αὐτὸ δηλοῦσιν ὄμβροι γινόμενοι, καὶ ὀροβιαίας γενομένης τῆς σταφυλῆς καὶ ὀμφακίζούσης ἔτι». Τότε ἀκριβῶς διοχετεύονται ἀφθονώτερα θρεπτικὰ διαλύματα ἐντὸς τῆς σταφυλῆς καὶ ταχέως ἀρχίζει ἡ ὀρίμασις, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἀμπελος ὑποφέρει καὶ ἔχει ἀνάγκη ὕδατος, ὅπως ὀποβοηθήσῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν σακχάρων καὶ τὴν μεταφορὰν τούτων ὡς καὶ τῶν λοιπῶν συστατικῶν στοιχείων τοῦ γλεύκους εἰς τὰς ρᾶγας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ρᾶγές τινες δύνανται νὰ παραμείνωσιν ἄωροι καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ σταφυλὴ φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς βιομηχανικῆς ὀριμότητος, ἦτοι εἰς τὸ στάδιον τοῦ τρυγητοῦ. Τοῦτο συμβαίνει συστηματικῶς εἰς τινὰς ποικιλίας, εἰς ἄλλας ὅμως μόνον ὅταν σημειωθῇ ὑπερπαραγωγή. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι ἐκτὸς τῶν σταφυλῶν τῶν ἀναφαινομένων εἰς τοὺς κυρίους βλαστούς, ὡς οἱ ἀμπελοουργοὶ μας καλοῦν «μάννες», ἄμα τῇ κορυφοτομίᾳ ἢ κορυφολογήματι τούτων ἐκφύονται πλάγια διακλαδώσεις, αἱ λεγόμεναι μεσοκάρδιοι βλαστοί, οἵτινες συχνάκις καρποφοροῦν. Καὶ τὰ βοτρυδία τούτων καλοῦν κοινῶς οἱ ἀμπελοουργοὶ διὰ διαφόρων χαρακτηριστικῶν λέξεων: «τσαμπῖδια, καμπανούς, καμπανάρια, κουδούνια, πανωτσάμπια, παρατσάμπια». Ταῦτα εἶναι μικροτέρων διαστάσεων καὶ ὀριμάζουσι λίαν ὀψίμως. Συχνάκις δὲ ὅταν ἐκτελεῖται τρυγητὸς τῶν σταφυλῶν τῆς κυρίας παραγωγῆς, τὰ βοτρυδία ταῦτα δὲν εἶναι βιομηχανικῶς ὀριμα, ἀλλὰ περιέχουσι ἀφθονα ὀξέα (καὶ πολλὴν τανίνην).

Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων δύναται νὰ προκληθῇ ἐμφάνισις τοιούτων βοτρυδίων π. χ. ἐκ καταστροφῆς τῶν κυρίων βλαστῶν ἐκ παγετοῦ κλπ. τότε ἡ ἄμπελος ἀμυνομένη φροντίζει νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν καταστροφὴν διὰ τῆς ἐκβλαστήσεως ὀψίμων νέων βλαστῶν. Ἐπὶ τούτων ἀναφαίνονται βοτρυδία, μὴ ἔχοντα συνήθως τὸν καιρὸν νὰ ὀριμάσουν μέχρι τοῦ τρυγητοῦ καὶ παραμένοντα ἄωρα.

Τερματίζοντες τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν ἀναδρομὴν, ἥς σημεῖά τινα ἐπεσημάναμεν διασαφητικῶς, ἔχομεν ἐν συμπεράσματι τὴν γνώμην, ὅτι οἱ ὀμφακίαι οἶνοι, οὓς μνημονεύει ὁ Ἀθήναιος, ἦσαν οἱ παρασκευαζόμενοι ἐκ τῶν σταφυλῶν τῆς κυρίας παραγωγῆς καὶ ἐκ τῶν τοιούτων ἀώρων βοτρυδίων, εἰς μεγάλην ποσότητα. Οἱ ἀρχαῖοι μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀξίαν τῆς ὀξύτητος τῶν οἴνων ἐξετέλουν τὸν τρυγητὸν λίαν ὀψίμως. Ὁρθῶς λοιπὸν ὁ Φαινίας ὁ Ἐφέσιος λέγει ὅτι ἡ συμπάτησις τῶν ὀμφακιδῶν ραγῶν μετὰ τῶν ὀρίμων δίδει ἀνθοσμίαν, ὅπως ἄλλως τε ὀρθὸν εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον «γλεύκει παραχεῖται παρὰ χοῦς πεντήκοντα εἰς θαλάσσης καὶ γίνεται ἀνθοσμίας». Διότι ἡ μὲν προσθήκη ὀμφάκων συνεπάγεται προσθήκην τρυγικοῦ ὀξέος, ἡ δὲ προσθήκη θαλάσσης συντελεῖ ἐπίσης ἐμμέσως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ὀξύτητος, ἡ δὲ αὔξησις τῆς ὀξύτητος τοῦ γλεύκου ἔχει ἐπίδρασιν εἰς τὰς ὀργανοληπτικὰς ιδιότητες τοῦ γλεύκου καὶ τοῦ οἴνου, εἰς τὴν καλὴν οἰνοποίησιν, τὴν διατήρησιν τοῦ οἴνου καὶ τὴν μὴ ἐμφάνισιν ἀσθενειῶν. Διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὄξινον περιβάλλον κατ' ἀρχὴν δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βακτηρίων. Ἡ δὲ ὀξύτης ἐπιδραῖ κατὰ τὴν παλαιώσιν τοῦ οἴνου, ἐπὶ τοῦ οἰνοπνεύματος διὰ τὴν παραγωγὴν αἰθέρων, συστατικῶν τῆς εὐωδίας. Ἡ παραγωγὴ δὲ αἰθέρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν σχετικῶν ἀναλογιῶν ὀξέων, ἀλκοόλης καὶ ὕδατος ἐν τῷ οἴνω.

Ἐσφαλμένη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Λεοντίου, συνιστῶντος τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ὀμφακιδουσῶν σταφυλῶν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μὲ τὰς ἄλλως πως διαφθαρείσας, ὡς καὶ τοῦ Ἀπουλήϊου. Διότι μόνον αἱ διαφθαρεῖσαι καὶ ξηραὶ ρᾶγες εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν παρασκευὴν καλοῦ οἴνου καὶ τὴν διατήρησιν τούτου, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ ἄωροι τοιαῦται, ὅταν ὁ τρυγητὸς εἶναι ὀψιμος.

Δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα, διότι ἀπηγοῦντο κατὰ τὸν Γαληνὸν 15 ἔτη διὰ τὴν ὀρίμασιν τοῦ ὀμφακίου καὶ κατὰ Διοσκορίδην Κεφ. ιβ' ἔχρηζον πλειόνων ἐτῶν, διότι ἄλλως δὲν ἦσαν πότιμοι. Ὡς ἐλέχθη ὁ χυμὸς τῶν ὀμφάκων εἶναι ὄξινος, πικρὸς καὶ στυφός. Συνεπῶς καὶ ὁ ὀμφακίας οἶνος, ἀμέσως μετὰ τὴν ζύμωσιν ἦτο οἶνος στυφός, ὑπόπικρος καὶ ὄξινος.

Ἡ ὀξύτης τοῦ οἴνου ἐλαττοῦται κατ' ἔτος, καθόσον σχηματίζεται ὄξινον τρυγικὸν κάλι, ὅπερ, ὡς ἀδιάλυτον εἰς τὸ οἰνόπνευμα, κατακρημνίζεται. Ἡ συμφώνως πρὸς τὰς ἐργασίας τοῦ Παστέρ εὐνοϊκὴ ἐπίδρασις τοῦ ὄξυγόνου εἰς τὴν παλαιώσιν τοῦ οἴνου, ἀπῆτει διὰ τὴν κατακρημνίσιν τῶν ἀφθόνων χρωστικῶν (πρὸς ἃς συγγενεούσιν

καὶ τὰ μνημονευθέντα φλοιοβαφένια) σεβαστὸν χρονικὸν διάστημα. Σημειωτέον ὅτι ἡ περίσσεια ὀξύτητος, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, προστατεύει τὰς ταννοειδεῖς οὐσίας ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως καὶ κατακρημνίσεώς των. Δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ τὸ γεγονός ὅτι ἡ διατήρησις τῶν οἴνων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐγίνετο ἐντὸς πίθων, ὧν τὰ τοιχώματα δὲν ἦσαν διαπερατά. Συνεπῶς μόνον τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ οἴνου ὀξυγόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ πίθου ἐπέδρα ἐπὶ τῆς παλαιώσεως τούτου καὶ ἦτο τοῦτο εἰς περιωρισμένην ποσότητα. Τὸ ὀξυγόνον, ὡς γνωστὸν, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν ἀλκοολῶν διὰ τὴν σχηματῖση ἀλδεύδας, αἵτινες ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ οἴνου πνεύματος σχηματίζουσι ἀκετάλας. Αὗται, ὡς καὶ οἱ αἰθέρες οἱ σχηματιζόμενοι τῇ ἐπιδράσει τῶν ὀξέων ἐπὶ τῶν ἀλκοολῶν, συνιστοῦν τὴν εὐωδίαν καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ οἴνου. Καὶ ἀπηγοῦντο ἀσφαλῶς πολλὰ ἔτη, ἵνα ἡ κατακρημνίσις τῶν χρωστικῶν καὶ συναφῶν οὐσιῶν συντελεσθῇ καὶ ὁ ὄμφακίαις ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην εὐωδίαν, ὥστε νὰ καταστῇ ἀνθοσμίας.

Ἐν τέλει πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ ὄμφακίαι οἴνοι ἐπέτρεπον τὴν κατανάλωσιν των ὡς κεκραμένων τοιούτων· ὠφείλετο δὲ τοῦτο εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀφετεριώσεως τῶν ὀξέων τῶν οἴνων καὶ ὡς γνωστὸν τὸ τρυγικὸν ὀξύ ἀφετερίζεται ἰσχυρῶς, ὥστε ἡ πραγματικὴ ὀξύτης τοῦ οἴνου (pH) παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἀραίωσιν ἀρκούντως μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ χάνῃ τὴν δροσερότητά του ὁ οἶνος.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΗ ΜΕΛΟΥΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. — Αἱ ἡλικίαι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν δημόδη νεοελληνικὴν παράδοσιν, ὑπὸ *B. Λαούρδα*.

Ἐνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάνν. Καλιτσουνάκη.

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος παραδίδεται εἰς ἡμᾶς ἐκ πολλῶν ἀρχαίων πηγῶν καὶ τὸ ἀκόλουθον :

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος ἔρκος ὀδόντων φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἔπτ' ἔτεσιν τούς δ' ἐτέρους, ὅτε δὴ τελέση θεὸς ἔπτ' ἐνιαυτούς, ἡβης ἐκφαίνει σήματα γινομένης.	1
Τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἔτι γυίων λαχνοῦται, χροίης ἄνθος ἀμειβομένης.	5
Τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος ἰσχύν, ἦντ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.	
Πέμπτῃ δι' ὄριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι καὶ παίδων ζητεῖν εἰσοπίσω γενεήν.	10
Τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει.	